

IMPLICAȚIILE CONFLICTULUI MILITAR DINTRE FEDERAȚIA RUSĂ ȘI UCRAINA ASUPRA PIEȚEI INTERNAȚIONALE A MATERIILOR PRIME AGRICOLE¹

IMPLICATIONS OF THE MILITARY CONFLICT BETWEEN THE RUSSIA AND UKRAINE ON THE INTERNATIONAL AGRICULTURAL MARKET

Dr. Emilia Mary Bălan^{1*}, Simona Zamșa²

^{1),2)}*Institutul de Economie Mondială – Academia Română, București, România*

Rezumat

Lucrarea de cercetare reprezintă o radiografiere a situației piețelor materiilor prime agricole în actualul context economic și geopolitic. Analiza s-a concentrat asupra modificărilor intervenite în dinamica prețurilor și a cotațiilor, a factorilor fundamentali ai piețelor, a ierarhiilor principalilor jucători din piață, precum și a influenței conflictului militar din Ucraina asupra unor piețe selecționate. Articolul prezintă evoluția cotațiilor principalelor materii prime agricole la cele mai reprezentative burse agricole de la nivel internațional și european, precum și cele mai recente prognoze ale disponibilităților mondiale de cereale, zahăr și carne de porc din sezonul actual. În cadrul analizei se identifică pozițiile Ucrainei și Federației Ruse în special în comerțul mondial cu grâu și porumb, piețe pe care dețin un rol semnificativ. Lucrarea se încheie cu cele mai relevante concluzii, dar și cu succinte previziuni pe termen scurt și mediu.

Cuvinte-cheie: cereale, zahăr, carne de porc, Federația Rusă, Ucraina, piața internațională

Clasificare JEL: F53, N54, Q02, Q13, Q18

Abstract

The research paper is a radiographic account of the situation of primary agricultural commodities in the current economic and geopolitical context. The research focused on changes in price and quotation dynamics, fundamental market factors, the hierarchies of leading market players, as well as the influence of the military conflict in Ukraine on selected markets. The article also presents the evolution of the quotations for primary agricultural commodities on the most representative agricultural exchanges at the international and European levels, as well as the latest forecasts of the world's availability of agricultural raw materials and food in 2022. The analysis identifies the positions of Ukraine and the Russian Federation, especially in the global wheat and corn trade, markets in which they play an essential role. The authors conclude with the most relevant findings and short- and medium-term projections.

Key words: grains, sugar, pork meat, Russia, Ukraine, international market

JEL Classification: F53, N54, Q02, Q13, Q18

¹ Acest articol este bazat pe o analiză mai complexă a autorilor pentru lucrarea de cercetare a IEM „Piețele internaționale ale materiilor prime în contextul actual. Tendințe și provocări pentru România (temă multianuală)”, coordonator Drd. Emilia Mary Bălan.

* Autor de corespondență: Emilia Mary Bălan, e-mail: emibalan@iem.ro.

1. Introducere

În 2022, economia globală a continuat să se confrunte cu provocări majore, determinate de efectele produse prin acțiunea conjugată a trei factori cu potențial perturbator: invazia Federației Ruse în Ucraina, inflația cauzată de creșterea prețurilor la energie și ritmul redus de creștere economică din China (International Monetary Fund [IMF], 2022). Piețele materiilor prime agricole sunt componente esențiale ale economiilor naționale și a celei mondiale în ansamblu, prin aportul sectorului agriculturii la formarea produsului intern brut – instrument de cuantificare a dezvoltării economice. Conform Organizației pentru Alimentație și Agricultură a Națiunilor Unite (The Food and Agriculture Organization [FAO], 2022, p.79), contribuția agriculturii la produsul intern brut mondial a fost de 4,4% în anul 2020, în creștere cu 0,2 puncte procentuale (pp) față de anul anterior. Piețele mărfurilor agricole sunt interconectate atât între ele, cât și cu alte sectoare economice, astfel că orice acțiune care are loc pe una dintre ele creează efecte în lanț și pe celelalte. Un exemplu elocvent este sinergia dintre zootehnie și cultivarea cerealelor, în condițiile în care acestea din urmă asigură materiile prime pentru alimentația animalelor. Totodată, pentru obținerea cerealelor sunt necesare îngrijiri specifice culturilor de câmp și alte inputuri, asigurate de alte piețe. Orice disfuncționalitate intervenită pe una dintre aceste piețe poate pune în dificultate sectorul beneficiar final, zootehnia, impunând diferite intervenții. Într-o perspectivă mai largă, ansamblul materiilor prime rezultate din agricultură reprezintă direct și/sau indirect, componentele principale ale alimentației umane, deoarece agricultura generează efecte asupra omului, societății, diferitelor piețe și ecosisteme.

Pentru piața internațională a materiilor prime agricole, perioada 2019-2022 s-a caracterizat prin incertitudini și volatilitate, sub efectele cumulate ale pandemiei de COVID-19, conflictului militar dintre Federația Rusă și Ucraina, creșterii prețurilor la energie și condițiilor meteorologice perturbatoare din unele state producătoare. Toate aceste elemente au contribuit la creșterea inflației și a temerilor privind o posibilă criză alimentară cauzată de diminuarea accesului populației cu venituri reduse la produsele alimentare de bază.

Conflictul din Ucraina a fost un determinant al creșterii prețurilor produselor agroalimentare pe piețele mondiale, ca urmare a perturbării fluxurilor comerciale pe componenta transportului de mărfuri agricole prin porturile ucrainene de la Marea Neagră. Însă, la jumătatea anului 2022, încheierea acordului dintre Ucraina și Federația Rusă privind exporturile de cereale ucrainene a determinat relaxarea temporară a dinamicii prețurilor acestor materii prime agricole. Scumpirea alimentelor a cauzat dificultăți financiare gospodăriilor, în special populației cu venituri mici din țările slab dezvoltate (IMF, 2022).

Piețele de mărfuri au fost sub presiunea riscului unei recesiuni economice, în special în cele 27 de state membre ale Uniunii Europene (UE) și în Marea Britanie, unde inflația și înăsprirea condițiilor monetare s-au corelat cu o criză energetică, prefigurată pentru iarna 2022-2023. Pe termen scurt și mediu acordul privind exportul de cereale al Ucrainei prin Marea Neagră stă sub auspiciu incerte.

Recoltele de soia și porumb din sezonul 2021/22 (octombrie 2021-septembrie 2022) au fost grav afectate de seceta din Statele Unite ale Americii (S.U.A.), ceea ce va determina o scădere a stocurilor în 2023 la niveluri periculos de reduse. Această situație a încurajat speculatorii bursieri să

se orienteze către tranzacții cu mărfuri care au livrări pe perioade medii și lungi. Pe de altă parte, precipitațiile din zonele agricole ale Braziliei au determinat recolte mai mari decât cele estimate, ceea ce a compensat parțial reducerea exporturilor S.U.A. de soia și porumb (Rabobank, 2022).

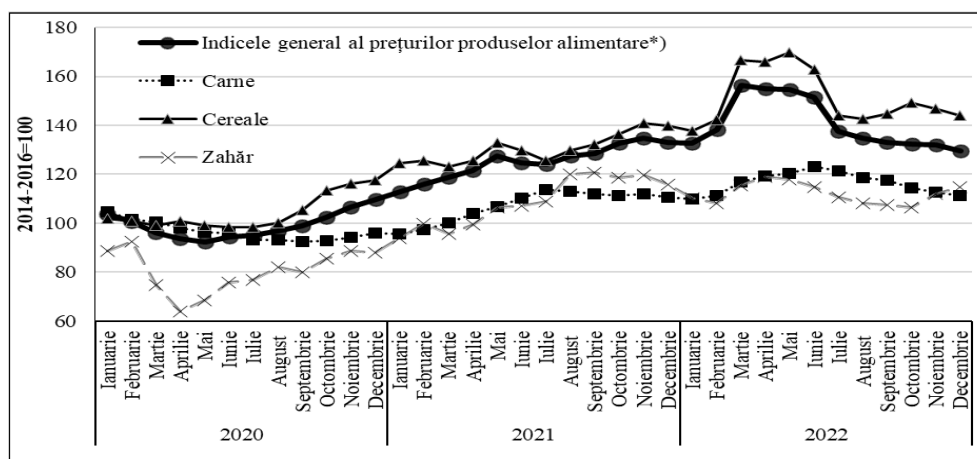
Analiștii australieni (ABARES, 2022) estimează că, în sezonul 2022/23, producția mondială de cereale va continua să fie mai redusă decât consumul, ceea ce va contribui la trendul ascendent al prețurilor. Totodată, chiar dacă producția sectorului zootehnic s-a diminuat ca urmare a reducerii efectivelor animale, în special cele de bovine și ovine, analiștii (ABARES, 2022) apreciază că până la sfârșitul sezonului 2022/23 numărul efectivelor de animale va reveni la nivelurile din anii 2021 și 2022, anterioare perioadei de secetă.

În continuare, vom analiza factorii semnificativi care au influențat piețele internaționale ale câtorva mărfuri agricole – grâu, porumb, zahăr și carne de porc – din perspectiva impactului pe care l-a generat conflictul militar dintre Federația Rusă și Ucraina asupra acestor piețe, atât la nivel european, cât și mondial.

2. Prețurile materiilor prime agricole în 2022, sub influența conflictului militar din Europa de Est și a inflației internaționale

Indicele general al prețurilor produselor alimentare (FAO Food Price Index-FFPI) calculat de FAO (2023) a crescut în 2022 (Graficul 1), cu 18 puncte comparativ cu anul precedent, până la nivelul record de 143,7 puncte (+14,31%). Saltul s-a produs integral ca urmare a creșterii prețurilor la materiile prime și produsele agricole de bază, declanșată pe fondul perturbațiilor din fluxul internațional de aprovizionare subsecvente pandemiei de COVID-19 și războiului de pe teritoriul Ucrainei. Acești factori au susținut și sporit temerile privind penuria de alimente și au influențat major tranzacțiile de la toate bursele agricole mondiale.

Graficul 1: Indicii reali ai prețurilor produselor agricole și alimentare²

Notă: *) Indicele general al prețurilor produselor alimentare calculat de FAO este un indicator al variației lunare a prețurilor internaționale ale unor materii prime agricole și produse alimentare selecționate.

Sursa: Reprezentare realizată de autori pe baza datelor publicate de FAO (2023).

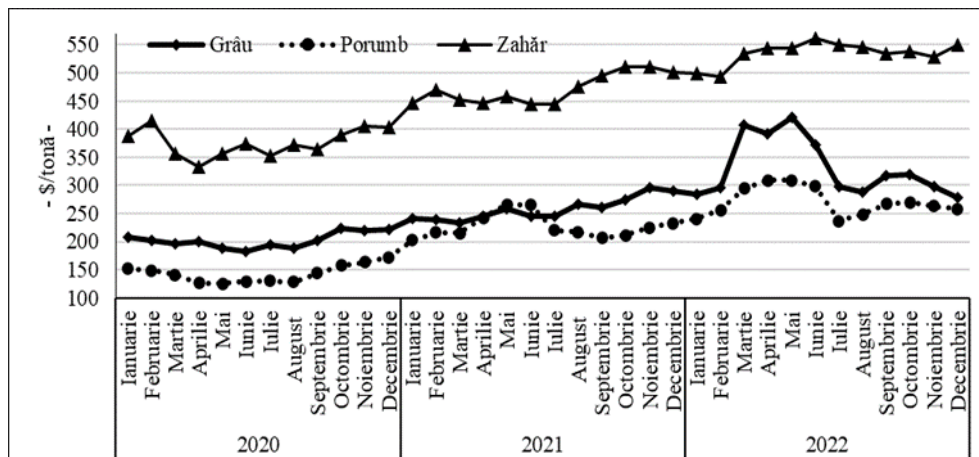
² Indicele general al prețurilor produselor alimentare este calculat ca medie ponderată între indicii de preț ai cinci dintre mărfurile de bază (cereale, uleiuri vegetale, lactate, carne și zahăr) și prețurile de export ale fiecărei materii prime agricole și produs alimentar selecționat pentru perioada 2014-2016.

După cum arată datele ilustrate în Graficul 1, indicele prețurilor calculat de FAO pentru cele mai importante categorii de produse agroalimentare a avut o tendință de creștere din ianuarie 2021 până în martie 2022. O majorare semnificativă s-a înregistrat în cazul indicelui pentru cereale, care a depășit indicele mediu al tuturor produselor incluse în calcul. Așa cum se poate observa, prețurile la zahăr și carne au avut o dinamică mai moderată. În 2022, indicele FAO pentru cereale a atins un nou record de 154,7 puncte, în creștere cu 23,5 puncte (+17,9%) comparativ cu 2021, depășind cu 12,5 puncte (8,8%) recordul anterior înregistrat în 2011. Creșterea prețurilor cerealelor s-a datorat mai multor factori, precum: (i) disfuncționalități în aprovizionarea pieței; (ii) creșterea incertitudinilor; (iii) costuri mari ale energiei și ale altor inputuri; (iv) vremea nefavorabilă din unele state furnizoare și (v) sporirea cererii de alimente la nivel mondial (FAO, 2023). În ceea ce privește indicele prețurilor la carne, acesta a fost de 118,9 puncte, cu 10,42 puncte mai mare față de cel înregistrat în 2021 (+11,2%), ceea ce reprezintă un maxim al ultimilor 33 de ani. Indicele prețurilor zahărului a marcat o creștere mai moderată comparativ cu grupurile celorlate materii prime agricole și produse agroalimentare, de doar 4,7 puncte (+5,1%), la 114,5 puncte, sub recordul absolut din 2012, de 133,3 puncte.

Determinanții care au influențat piețele internaționale ale produselor agricole și agroalimentare, prin creșterea prețurilor materiilor prime la niveluri record au fost:

- ✓ sporirea cererii de import, în special din partea Chinei;
- ✓ seceta din mare parte a țărilor producătoare, care a generat reducerea disponibilităților;
- ✓ restricțiile aplicate la export de către unele dintre țările producătoare, ca măsură de protejare a piețelor interne;
- ✓ diminuarea stocurilor din majoritatea statelor exportatoare;
- ✓ creșterea prețurilor energiei, care a sporit costurile îngrășămintelor, a scumpit transporturile și producția agricolă rezultată.

Conflictul din Ucraina a constituit un factor de influență important al creșterii prețurilor materiilor prime agricole, deoarece Ucraina și Federația Rusă sunt importante exportatoare de cereale, energie și îngrășămintă chimice. Potrivit datelor statistice (Moore Research Center [MRC], 2020; 2021; 2022), începând cu anul 2021, piețele internaționale ale grâului, porumbului și zahărului s-au caracterizat prin tendințe de majorare accentuată a cotațiilor (Graficul 2), pe fondul creșterii prețurilor energiei electrice și ale gazului.

a) *Prețurile cerealelor***Graficul 2: Cotațiile grâului, porumbului și zahărului la Bursa Agricolă din Chicago**

Sursa: Reprezentare grafică realizată de autori pe baza datelor publicate de MRC (2020; 2021; 2022).

Conflictul militar ruso-ucrainean a perturbat fluxul de cereale din regiune și a creat incertitudini în cadrul comerțului mondial cu grâu și porumb, deoarece Ucraina a luat hotărârea să suspende operațiunile portuare pentru activitățile comerciale între 24 februarie 2022 și 22 iulie 2022 – ziua când a fost semnat Acordul privind exporturile de cereale ucrainene între reprezentanții guvernelor de la Kiev și Moscova, în prezența oficialităților din Turcia și ai celor ai Organizației Națiunilor Unite (ONU). Înțelegerea încheiată la Istanbul între Federația Rusă și Ucraina prevede asigurarea traversării în siguranță a Mării Negre de către navele ucrainene încărcate cu cereale în porturile Odesa, Chornomorsk și Pivdennyi, precum și verificarea încărcăturii de către o parte neutră (Turcia sau ONU).

Exporturile de grâu și porumb ale Federației Ruse au fost afectate de nivelul extrem de ridicat al primelor de asigurare a navelor, iar sancțiunile impuse de multe state occidentale guvernului de la Moscova au determinat diminuarea volumului tranzacțiilor, ca urmare a măsurilor restrictive aplicate cadrului de reglementare a raporturilor contractuale dintre comercianți.

b) *Prețul zahărului*

În 2022, piața internațională a zahărului s-a caracterizat prin majorări ale prețurilor comparativ cu anul 2021, mediile cotațiilor lunare fiind mult mai ridicate comparativ cu nivelurile înregistrate în anul anterior. Pe parcursul celor patru trimestre ale anului 2022, cotațiile internaționale ale zahărului au atins cele mai mari niveluri din ultimii șase ani. În anul 2022 s-a remarcat o volatilitate mai mare față de dinamica înregistrată în 2021, cu o tendință a prețurilor predominant ascendentă în primul semestru, urmată de diminuări pe parcursul ultimelor șase luni din 2022. Prețurile internaționale ale zahărului au marcat creșteri ca urmare a influențelor cumulate ale factorilor fundamentali de piață și ale factorilor tehnici de bursă. Principalii factori care au determinat creșterea prețurilor zahărului pe parcursul anului 2022 au fost:

- oferta mai redusă de zahăr rafinat pe piața mondială;

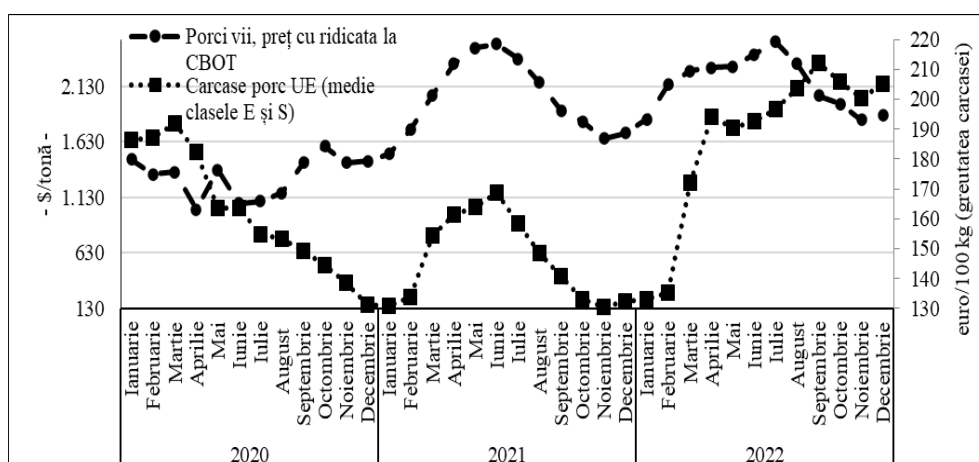
- temerile privind posibilitatea apariției unei crize alimentare (mai ales după declanșarea conflictului militar dintre Federația Rusă și Ucraina);
- limitarea capacităților de rafinare, cauzată de majorarea costurilor de producție (scumpirea energiei);
- anunțul autorităților braziliene de la începutul lunii aprilie 2022 privind diminuarea cantității de trestie de zahăr destinate producerii zahărului de la 47% în sezonul 2020/21, la 45% în sezonul 2021/22;
- scăderea cantităților exportate de India, al doilea exportator mondial.

Majorarea cotațiilor zahărului a fost susținută de: (i) scumpirea energiei, care i-a determinat pe principalii procesatori să crească prețurile zahărului rafinat; (ii) sporirea prețurilor combustibililor într-un ritm mai accelerat decât cel al prețului zahărului, ceea ce a condus la micșorarea cantității de trestie destinată producerii zahărului, în favoarea majorării consumului acestuia pentru etanol, fapt care poate crea un deficit pe piața globală în sezonul 2022/23.

c) Prețurile la porci vii și carne de porc

Prețurile internaționale ale porcilor vii și ale cărnii de porc au marcat un trend ascendent în ultimii doi ani (Graficul 3). Principalii factori care au susținut creșterea prețurilor porcilor vii din această perioadă au fost majorarea costurilor de producție determinată de: (i) majorarea prețului energiei; (ii) creșterea prețurilor la furaje, în special la porumb, la niveluri record; (iii) continuarea războiului din Ucraina și dificultățile generate în lanțurile de distribuție a furajelor; și (iv) scăderea efectivelor de porcine din UE 27, al doilea producător mondial de carne de porc.

Graficul 3: Prețurile medii lunare cu ridicata ale porcilor vii la bursa din Chicago și ale carcaselor de porc în Uniunea Europeană

Notă: Clasele E și S = carcase cu greutatea cuprinsă între 60 și mai puțin de 120 kg.

Sursa: Reprezentare grafică realizată de autori pe baza datelor publicate de Moore Research Center (2020; 2021; 2022) și European Commission (2023).

Pe parcursul anului 2022, tendința generală a prețurilor medii lunare cu ridicata la porcii vii tranzacționați la Chicago Board of Trade (CBOT) a fost de scădere moderată, însă media anuală a prețurilor a fost cu 6,5% mai mare comparativ cu cea înregistrată în 2021. Principalii factori care au influențat majorarea prețurilor la carnea de porc în 2022 au fost: (i) creșterea costurilor de producție

și de transport ca urmare a scumpirii energiei și carburanților; (ii) majorarea prețurilor furajelor, mai ales din cauza războiului din Ucraina; și (iii) apariția disfuncționalităților în lanțurile de distribuție a furajelor.

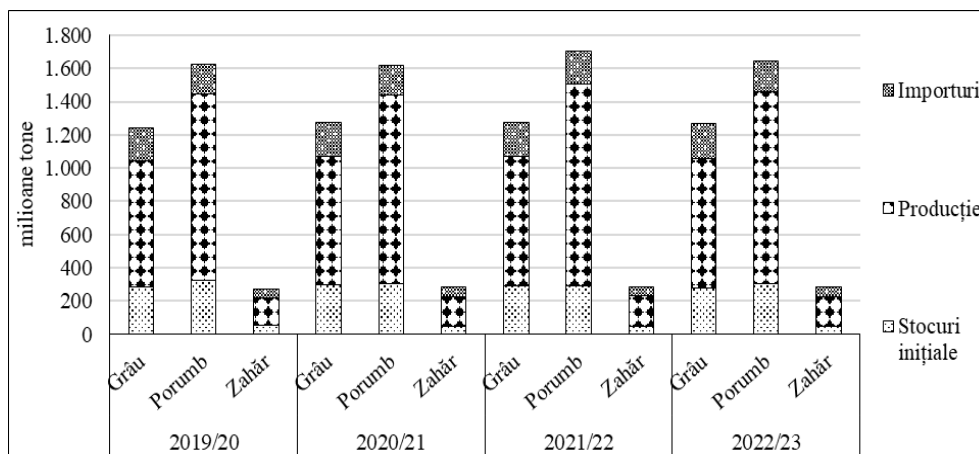
În 2022, situația economică incertă la nivel global și majorarea costurilor de producție au influențat negativ sectorul procesării cărnii de porc, fapt care a determinat restrângerea activității în multe fabrici, sau chiar închiderea acestora, în special a celor mici și mijlocii. Nivelul cotațiilor carcasei de porc s-a situat la valori ridicate, principalii factori care au influențat creșterea acestora fiind: (i) menținerea ridicată a prețurilor la furaje; (ii) continuarea războiului din Ucraina, cu efectele sale negative asupra lanțurilor de distribuție a furajelor; (iii) creșterea prețurilor energiei, cu impact asupra procesatorilor de carne de porc la nivel european; precum și (iv) condițiile dificile de obținere a liniilor de credit pentru investiții în unități noi de procesare a cărnii.

3. Ofertă redusă de materii prime agricole la nivel mondial în 2022

Datele statistice internaționale (Gaito et al., 2023; Lee, 2023; United States Department of Agriculture [USDA], 2022) relevă o diminuare a disponibilităților de materii prime agricole la nivel mondial în anul 2022, ca urmare a: (i) comprimării fluxurilor comerciale din perioada pandemiei de COVID-19; (ii) dificultăților logistice din porturile de la Marea Neagră; (iii) fenomenelor meteorologice extreme din unele țări producătoare importante; (iv) răspândirii bolilor în rândul efectivelor de animale din multe state producătoare, precum și a (v) temerilor investitorilor de a achiziționa mărfuri în condițiile recesiunii economice internaționale.

a) Disponibilul mondial de grâu

Conform prognozelor elaborate de către Gaito et al. (2023), în sezonul 2022/23, disponibilitățile de grâu la nivel mondial se vor ridica la 1,267 miliarde tone (Graficul 4), nivel cu doar 1,2 milioane tone mai mic față de cel înregistrat în sezonul precedent, ceea ce reprezintă o scădere cu 0,5%. În 2022/23, variația disponibilităților mondiale de grâu va fi influențată de diminuarea stocurilor de la începutul sezonului, în timp ce producția și importurile vor marca creșteri moderate.

Graficul 4: Disponibilitățile mondiale de grâu, porumb și zahăr, în perioada 2019/20-2022/23

Sursa: Reprezentare grafică realizată de autori pe baza datelor publicate de Gaito et al. (2023) și USDA (2022).

b) Disponibilul mondial de porumb

Previțiunile recente privind disponibilitățile mondiale de porumb din sezonul actual (2022/23) sunt pesimiste: statisticienii (Min et al., 2023) au prognozat o cantitate de 1,7 miliarde de tone, în scădere cu peste 3% față de sezonul anterior (octombrie 2021-septembrie 2022), ca urmare a diminuării producțiilor din UE (-24%), Federația Rusă (-8%), Ucraina (-36%) și S.U.A. (-9%). Cele mai mari disponibilități de grâu și porumb din lume se află în posesia Chinei, ca urmare a stocurilor foarte mari pe care le deține. Alte state cu importante disponibilități de grâu sunt cele membre ale UE, India și Federația Rusă. S.U.A. și Brazilia sunt cei mai mari producători și exportatori de porumb la nivel mondial.

c) Disponibilul mondial de zahăr

În ceea ce privește disponibilitățile mondiale de zahăr, previziunile pentru sezonul 2022/23 indică o diminuare a acestora la 284 milioane tone (-1% față de 2021/22), în condițiile în care producția mondială este prognozată să crească ușor, dar importurile și stocurile se vor micșora. În sezonul 2021/22, conform celor mai recente date publicate de USDA, principalii producători mondiali de zahăr dețineau următoarele ponderi în totalul disponibilităților: India 17%, Brazilia 13%, UE și China câte 7% fiecare. De remarcat că Uniunea Europeană ocupă locul al treilea în topul global al producătorilor de zahăr, iar China se situează pe poziția a cincea.

d) Producția, consumul, disponibilitățile și comerțul mondial de carne de porc

Conform specialiștilor (Lee, 2023), pentru anul 2022 producția mondială de carne de porc a fost estimată la 109,85 milioane tone, nivel cu 2% mai mare față de anul anterior. În anul 2022, exceptând China, principalii producători nu au înregistrat modificări semnificative ale producției comparativ cu 2021, variațiile înregistrate fiind cuprinse doar între 2% și 4%.

Producția însumată a principalilor trei producători China, S.U.A. și UE – a reprezentat 78% din totalul producției mondiale, pondere în ușoară creștere față de anul 2021 (77,7%). În anul 2022, producția chineză a crescut cu peste 7%, pe fondul refacerii efectivelor, în timp ce producția

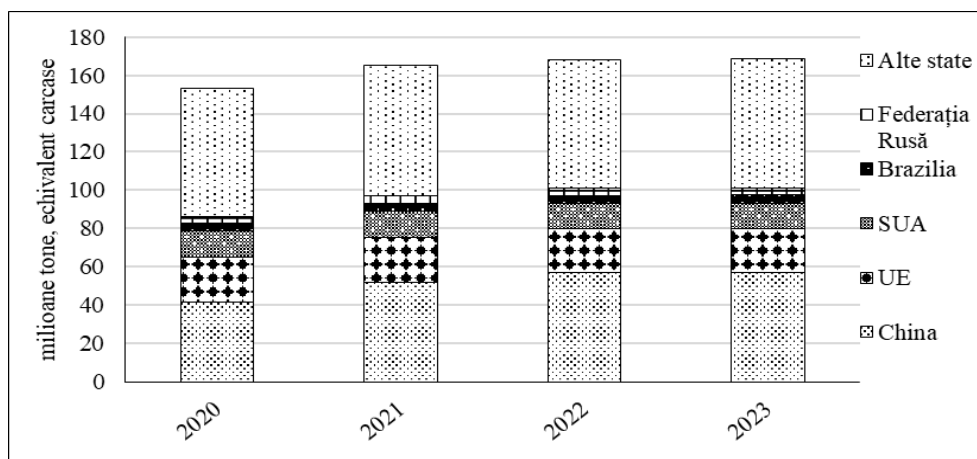
comunitară s-a diminuat cu 4%, din cauza îmbolnăvirii animalelor și a scăderii numărului de sacrificări, iar producția S.U.A. s-a micșorat cu 2%. Pentru Brazilia, al patrulea producător mondial, a fost estimat un nivel al producției similar cu cel din 2021, iar pentru Federația Rusă, care se află pe locul cinci în clasamentul mondial, datele indică o creștere de 2,7% a producției, continuând trendul ascendent al producției înregistrat în ultimii șase ani.

În 2022, consumul mondial de carne de porc s-a situat la 108,68 milioane tone (Lee, 2023), cu doar 1,6% mai mare comparativ cu anul anterior, în condițiile în care toți principalii consumatori au înregistrat creșteri minore. Astfel, în China, principalul consumator mondial, creșterea estimată a fost de 1,9%, în UE de 1%, în S.U.A. de 1,3%, iar în celelalte țări cu pondere mai redusă în totalul consumului mondial (Rusia, Brazilia și Vietnam) s-au înregistrat creșteri cuprinse între 0,2-2,5%.

Balanța mondială producție/consum a cărnii de porc s-a închis în anul 2022 cu un excedent estimat la 1,17 milioane tone, în creștere față de anul 2021 (+620 mii tone).

Principalul producător și consumator global de carne de porc este China, care deține 45% din disponibilitățile mondiale (Graficul 5), urmată de UE (19%) și S.U.A. (11%). Potrivit celor mai recente date statistice, în anii 2021 și 2022 China a înregistrat creșteri semnificative ale producției de carne de porc, ceea ce a determinat o scădere a importurilor acesteia, în special din țările membre ale UE. Disponibilitățile de carne de porc ale statelor comunitare au fost în scădere în anul 2022, față de anul anterior, din cauza îmbolnăvirilor cu pestă porcină, care au redus efectivele de animale.

Graficul 5: Disponibilitățile mondiale de carne de porc, în perioada 2020-2023 în principalele state producătoare

Sursa: Reprezentare grafică realizată de autori pe baza datelor publicate de Lee (2023).

Comerțul mondial cu carne de porc s-a restrâns în anul 2022 față de anul anterior (Lee, 2023). Importurile mondiale au fost estimate la 9,6 milioane tone și au marcat o reducere de 17% față de anul 2021 pe fondul diminuării achizițiilor principalului importator, China. Importul chinez a marcat o scădere accentuată în anul 2022, ca urmare a creșterii producției interne și a restricțiilor la import impuse de guvernul de la Beijing, din cauza febrei porcine. În anul 2022, China rămâne principalul importator mondial, cantitatea achiziționată reprezentând 19% din total, dar cota de piață este în scădere cu 18 pp față de anul 2021. Importul Japoniei a reprezentat în anul 2022 circa 16% din totalul mondial, o pondere în creștere cu 4 pp față de anul anterior; în ierarhie urmează Mexicul, al cărui

import reprezintă 13% din totalul mondial (+3,1 pp față de 2021). În anul analizat, unele țări cu ponderi reduse în importul mondial, precum Marea Britanie și Coreea de Sud, au înregistrat creșteri semnificative, de 10%, respectiv 29%, ale cantităților importate. Pe fondul diminuării producției și al creșterii consumului, S.U.A. au marcat o majorare cu 25% a cantităților de carne de porc importate pe parcursul anului 2022, până la un total de 670 mii de tone.

Exportul mondial de carne de porc s-a situat în anul 2022 la 10,67 milioane de tone (Lee, 2023), cu 13% sub nivelul anului anterior. Scăderea exporturilor la nivel mondial este atribuită reducerii livrărilor principalilor exportatori, UE și S.U.A.. Ponderea exportului comunitar s-a modificat în anul 2022 comparativ cu 2021, fiind în scădere cu 4,3 pp, până la 36,5% din totalul mondial. S.U.A., al doilea exportator mondial, au înregistrat în anul 2022 o restrângere a volumului livrărilor cu aproape 10%, iar cota sa de piață a fost în scădere cu 1,1 pp față de 2021, ajungând la 27%.

Potrivit primelor previziuni făcute de analiști pentru anul 2023 (Lee, 2023), producția mondială de carne de porc va crește cu 3,8% față de anul anterior, la 114 milioane tone, pe fondul sporirii producției principalului producător, China (+7,8% față de 2022, la 55 milioane de tone). Pentru celelalte țări mari producătoare de carne de porc – statele din UE, S.U.A., Brazilia, Federația Rusă și Vietnam – nu sunt anticipate modificări semnificative ale producțiilor, fluctuațiile de creștere ale acestora fiind cuprinse între 0,5% și 1,3%.

Consumul mondial de carne de porc este previzionat să crească cu 4% față de nivelul anului 2022, la 113,2 milioane tone, fiind direct influențat de majorarea consumului Chinei (+8%), întrucât ceilalți mari consumatori vor avea creșteri ne semnificative, de maximum 1%.

În ceea ce privește comerțul mondial cu carne de porc din 2023, nu sunt așteptate modificări semnificative față de anul anterior. Se anticipează că importul mondial va atinge 9,8 milioane tone, în creștere moderată (+2,2%) față de nivelul anului 2022, pe fondul sporirii achizițiilor principalului importator, China. Exportul mondial se va situa la 10,7 milioane tone (+0,6% față de 2022) și va depinde de livrările principalului exportator, UE, unde este anticipată o stagnare, ca urmare a restricțiilor impuse de apariția focarelor de febră porcină în multe dintre statele membre mari producătoare (Germania, Danemarca și Olanda).

În pofida scăderii producției, UE rămâne principalul exportator de carne de porc în 2023, cu o cotă de piață de peste 36% din totalul mondial, urmată de S.U.A., ale căror livrări pe piețele externe sunt în scădere (-0,6%), pe fondul diminuării cererii din partea Chinei. Canada și Brazilia, exportatori cu ponderi mai reduse la nivel mondial, nu vor înregistra modificări semnificative față de anul 2022.

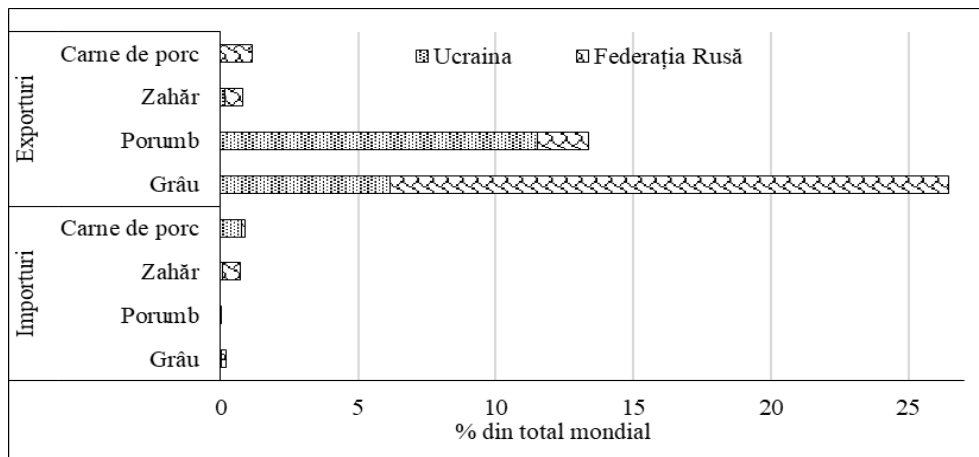
4. Locurile Federației Ruse și Ucrainei în comerțul internațional cu materii prime agricole

Federația Rusă și Ucraina sunt jucători importanți pe piețele internaționale ale grâului și porumbului, dar cele două state își acoperă necesarul de consum de zahăr și de carne de porc din producție internă, rolul lor în comerțul mondial cu aceste ultime două produse fiind ne semnificativ.

Comerțul internațional cu grâu se prevede a se intensifica în sezonul actual, 2022/23, prognozat la un volum de 209,63 milioane tone, în creștere cu 2,2%, comparativ cu cel din 2021/22.

Federația Rusă și Ucraina se situează pe pozițiile doi și cinci în ierarhia mondială a exportatorilor de grâu, cu ponderi de 16% în cazul Federației Ruse și de 9%, în cazul Ucrainei (Graficul 6).

Graficul 6: Pozițiile Ucrainei și Federației Ruse în comerțul mondial cu produsele selecționate în sezonul 2022/23

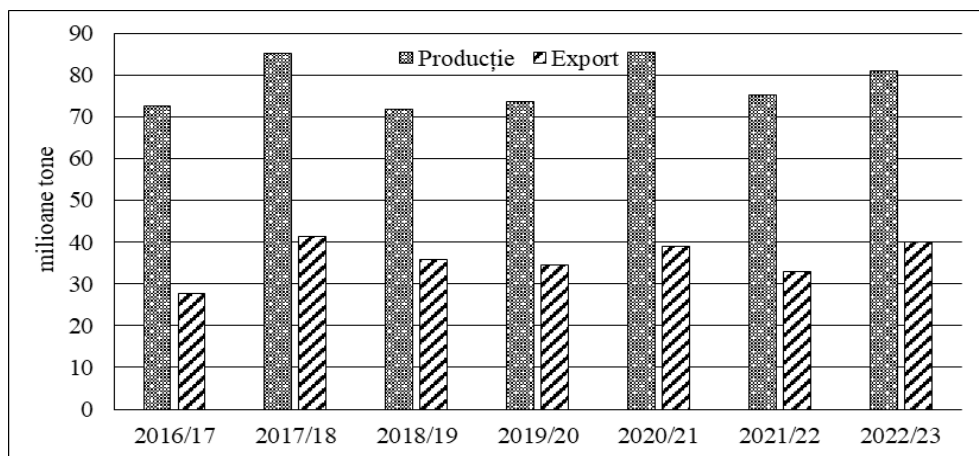

Notă: Sezon agricol (2022/23) pentru grâu, porumb și zahăr și an calendaristic (2023) pentru carnea de porc;

Sursa: Reprezentare grafică realizată de autori pe baza datelor publicate de Gaito et al. (2023), USDA (2022) și Lee (2023).

Conform analiștilor americani (Gaito et al., 2023), producția de grâu a Federației Ruse a fost de 75,2 milioane de tone în sezonul 2021/22, iar pentru sezonul 2022/23 este prognozată la un record de 91 milioane tone, în creștere cu 21% față de sezonul anterior și cu peste 5,6 milioane tone mai mult comparativ cu nivelul atins în 2020/21. Previziunile analiștilor pieței (Gaito et al., 2023) indică pentru exporturile de grâu ale Federației Ruse din 2022/23 o cantitate de 43 milioane tone, similară cu cea înregistrată în sezonul 2017/18 (Graficul 7), ceea ce situează această țară pe poziția de principal exportator mondial, pe fondul unei producții mai mari și al extinderii livrărilor spre piețe aprovizionate anterior de alți furnizori.

Graficul 7: Dinamica producției și a exporturilor de grâu ale Federației Ruse în perioada 2016/17-2022/23

Sursa: Reprezentare grafică realizată de autori pe baza datelor publicate de Gaito et al. (2023).

Federația Rusă a reluat exporturile în luna iulie 2022, fără restricții cantitative, după ce, pe 30 iunie 2022 a expirat decizia privind cota de export. În sezonul actual, se prevede ca exporturile de grâu ale Federației Ruse să beneficieze de o cerere puternică din partea principalilor importatori de grâu din Orientul Mijlociu și Africa de Nord. În multe dintre aceste țări, guvernele centrale achiziționează grâu pentru a asigura necesarul de consum al populației, ceea ce determină o cerere crescută de grâu la nivel mondial.

În pofida sancțiunilor economice și a unei taxe mari la export, în sezonul 2022/23, Federația Rusă se menține ca principal exportator mondial de grâu, iar Ucraina se situează pe poziția a cincea în clasamentul mondial al exportatorilor (Gaito et al., 2023). Pentru 2022/23, cantitatea cumulată de grâu preconizată a fi exportată de cele două țări este de 56 milioane tone, astfel că, împreună, Federația Rusă și Ucraina vor deține în acest sezon 27% din exporturile mondiale de grâu. Cele două state sunt competitori pe piețele din Africa de Nord și Orientul Mijlociu.

Conform celor mai recente date oferite de Centrul Internațional al Comerțului (International Trade Center [ITC], 2023), în anul 2021, Federația Rusă a livrat în Turcia (24,5%) și Egipt (21%) aproape jumătate din cantitatea de grâu exportată, iar Ucraina a exportat 18% din totalul livrărilor sale externe în Egipt, 14,5% în Indonezia, 8% în Turcia, 7% în Pakistan și 5,5% în Maroc.

Acordul de liberă trecere a navelor încărcate cu cereale din Ucraina pe coridoare stabilite de comun acord, sub supravegherea și controlul autorităților din Turcia și ale reprezentanților ONU, a determinat o atenuare a temerilor privind o eventuală criză alimentară în țările subdezvoltate din Africa și Asia, iar pe acest fond, prețurile grâului la nivel mondial s-au diminuat moderat. Cu toate că, în 2022, prețurile grâului la nivel internațional au fost foarte mari, cererea s-a menținut ridicată, în special din partea consumatorilor de pe piețele din Africa, Orientul Mijlociu și Asia de Sud-Est.

De la debutul sezonului actual (iulie 2022), grâul livrat de Federația Rusă s-a comercializat sub prețurile de export ale concurenților tradiționali, conform aprecierii lui Dahl (2022). În pofida restricțiilor economice impuse Federației Ruse de către statele occidentale și a creșterii valorii polițelor de asigurare a mărfurilor, există prognoze potrivit cărora exporturile de grâu ale acestei țări ar putea crește cu 15%, până la aproape 43 de milioane de tone în 2022/23. Dahl (2022) apreciază totuși că exporturile de grâu ale Federației Ruse nu vor atinge recordul de 43 de milioane de tone, deoarece cantitatea recoltată în 2021/22 a fost sub așteptări, iar consumul intern a rămas constant.

Potrivit declarațiilor ministrului agriculturii din Ucraina, Mykola Solsky, producția de grâu a țării sale se anticipează că va ajunge la 19 milioane tone în sezonul actual (2022/23), iar jumătate din această cantitate urmează a fi exportată (Polityuk, 2022). În opinia specialiștilor (Dahl, 2022), perspectivele privind producția și exporturile de cereale ale Ucrainei în sezonul 2022/23 sunt incerte, în pofida acordului cu Federația Rusă privind transportul acestora pe Marea Neagră. Incertitudinea derivă din: (i) nesiguranța fermierilor ucraineni cu privire la posibilitatea exploatării terenurilor agricole în condiții de război; (ii) capacitatea incertă de depozitare a cerealelor, care se poate modifica oricând din cauza bombardamentelor; (iii) asigurarea deficitară și discontinuă a inputurilor agricole; (iv) disponibilitatea precară a forței de muncă; (v) siguranța improbabilă a mijloacelor de transport al mărfurilor. Jucătorii de pe piața internațională a grâului se așteaptă ca provocările logistice permanente create de starea de război să limiteze cantitatea de grâu ucrainean disponibilă pe piața mondială, ceea ce va determina o creștere a prețurilor acestei materii prime agricole (Dahl, 2022).

Din alt punct de vedere, analiștii prognozează un volum al exporturilor de grâu ale Ucrainei de 13 milioane tone în 2022/23, în scădere cu 31% comparativ cu 2021/22 (Gaito et al, 2023), iar reducerea livrărilor externe se așteaptă să determine creșterea stocurilor de grâu (Dahl, 2022). În Ucraina, numărul silozurilor este redus, iar grâul depozitat pe o perioadă lungă de timp se va putea deteriora. Ritmul de redresare a agriculturii ucrainene va depinde de cât de afectată va fi infrastructura și de nivelul forței de muncă rămase în țară. Deși, prețurile grâului au marcat o tendință de ușoară scădere la sfârșitul anului 2022, incertitudinile cu privire la situația agricolă a Ucrainei pot continua să fie o sursă de volatilitate a prețurilor internaționale ale grâului pe termen scurt și mediu (Dahl, 2022).

Chiar dacă creșterea exporturilor de grâu și porumb din partea altor țări producătoare pot compensa declinul livrărilor Ucrainei și Federației Ruse, majorarea prețurilor din ultima perioadă este un factor descurajant pentru mare parte dintre statele importatoare, care și-au redus cererea pentru aceste materii prime agricole. Din această perspectivă, piețele internaționale ale grâului și porumbului sunt și vor fi în continuare grav afectate de conflictul militar dintre Federația Rusă și Ucraina, deoarece reducerea livrărilor din partea celor două state determină o scumpire a acestor produse la toate bursele reprezentative și pe toate piețele internaționale.

În ceea ce privește zahărul, principalii exportatori sunt Brazilia și Thailanda. În sezonul 2021/22, exportul de zahăr al Braziliei s-a redus cu 20% față de sezonul anterior, iar cota sa de piață a reprezentat doar 41% din totalul exportului, în scădere cu 10 pp comparativ cu sezonul anterior. La polul opus, exportul Thailandeii s-a majorat substanțial și a reprezentat 16% din exportul mondial, față de numai 6% în sezonul 2020/21. India și Australia sunt exportatori cu ponderi mai reduse în exportul mondial total, aceste țări neînregistrând modificări semnificative ale livrărilor în sezonul actual.

5. Concluzii

Creșterea prețurilor la cele mai importante materii prime pentru industria agroalimentară, antrenează majorarea în lanț și a prețurilor celorlalte produse, cu repercusiuni asupra puterii de cumpărare a populației, precum și cu un risc potențial pentru o criză alimentară globală.

Cotațiile cerealelor au crescut începând cu a doua jumătate a anului 2020, până la maxime istorice în primele cinci luni ale anului 2022. Cotațiile grâului și ale porumbului la cea mai reprezentativă bursă agricolă din lume, CBOT, s-au majorat semnificativ (MRC, 2020; 2021; 2022), ca urmare a reducerii ofertei din partea principalelor țări producătoare, inclusiv a diminuării exporturilor dinspre Ucraina (OECD-FAO, 2022).

Analiza factorilor fundamentali ai pieței internaționale a grâului a relevat o intensificare a comerțului la nivel mondial, cu un clasament nemodificat al principalilor exportatori și importatori, însă diminuarea constantă a stocurilor de grâu creează o nesiguranță permanentă a actorilor pieței internaționale. UE își revendică periodic locul de principal producător mondial de grâu în tandem cu cel mai important jucător de pe piața cerealelor - China, în pofida faptului că, UE a cedat în urmă cu mai multe sezoane poziția de lider în clasamentul exportatorilor.

Comerțul internațional cu porumb se află pe un trend descendent, ceea ce va amplifica concurența dintre statele importatoare (UE, China, Mexic, Japonia și Coreea de Sud) pentru a găsi surse de aprovizionare. Un element semnificativ care va contribui la dinamica schimburilor comerciale cu porumb va fi situația din porturile de la Marea Neagră și livrările din partea Federației Ruse și a Ucrainei, dar și dinamica inflației, determinată în principal de creșterea prețurilor la produsele energetice. Piața internațională a porumbului are o deosebită importanță pentru agricultorii și comercianții din întreaga lume, deoarece porumbul se folosește în proporție de 70% ca hrană pentru animale, iar sectorul zootehnic este parte a agriculturii mondiale. Totodată, porumbul este principala materie primă pentru producerea etanolului, un biocombustibil utilizat din ce în ce mai mult pe plan mondial.

Cotațiile zahărului și-au început parcursul ascendent în noiembrie 2020, când au depășit pragul valoric de 400 \$/tonă, iar în 2021 și 2022 tendința s-a menținut constant crescătoare. Pe ansamblul anului 2022, piața internațională a zahărului s-a caracterizat prin majorări ale prețurilor comparativ cu perioadele anterioare, cele mai mari niveluri din ultimii șase ani, ca urmare a ofertei reduse de zahăr rafinat, a temerilor privind posibilitatea apariției crizei alimentare, a limitării capacităților de rafinare, precum și din cauza altor elemente specifice pieței. De asemenea, în 2022, cotațiile zahărului au marcat o volatilitate mai mare față de cea înregistrată în 2021, iar tendința prețurilor a fost predominant ascendentă în primul semestru, urmată de stagnare în ultimele șase luni.

În ultimele trei sezoane agricole (2020/21-2022/23), balanța mondială a zahărului a fost excedentară cu 7-8 milioane de tone, dar stocurile au scăzut în majoritatea țărilor producătoare. Conform estimărilor specialiștilor (USDA, 2022), în sezonul 2022/23, diferența dintre producția și consumul mondial de zahăr va continua să fie pozitivă, surplusul putând a se ridica la aproape 7 milioane tone, în timp ce stocurile mondiale vor înregistra o diminuare de 13%, la 38,6 milioane de tone, cea mai mică cantitate depozitată din ultimele șapte sezoane.

Prin dimensiunile producțiilor și ale disponibilului lor de export, Brazilia, India, UE și Thailanda rămân și în sezonul 2022/23 principalii actori pe piața zahărului, urmând a influența evoluția prețului acestui produs pe piața mondială. Continuarea conflictului militar ruso-ucrainean ar putea genera principalilor exportatori de zahăr, Brazilia și Thailanda dificultăți în procurarea la prețuri scăzute a fertilizatorilor necesari recoltelor, Ucraina fiind cel mai important partener comercial al celor două state menționate. Temerea privind izbucnirea crizei alimentare globale a intensificat achizițiile investitorilor pe tot parcursul anului 2022, ceea ce va conduce la menținerea ridicată a prețurilor zahărului rafinat și în 2023. Procesatorii mondiali de zahăr vor trebui să se confrunte pe parcursul sezonului actual cu majorarea costurilor energiei și carburanților, implicit al costurilor de producție și transport. De asemenea, achizițiile Chinei din sezonul actual vor continua să fie un factor important de influență în evoluția prețurilor zahărului la nivel mondial.

Previziunile actuale privind sezonul 2022/23 indică faptul că ritmul creșterii producției mondiale de zahăr este mai lent decât al consumului și că stocurile mondiale se află la cel mai scăzut nivel din ultimele șapte sezoane, ceea ce ar putea menține prețurile mondiale ale zahărului rafinat la un nivel ridicat și în a doua parte a sezonului actual, probabil în jurul valorii de 540 dolari/tonă. Opinia analiștilor europeni și a celor de la Organizația Mondială a Zahărului (ISO) (European Commission-Directorate-General for Agriculture and Rural Development [EC-DGARD], 2022) diferă de cea a

analizatorilor americani; ISO estimează că sezonul 2021/22 s-a încheiat cu un deficit al balanței mondiale de peste 1,3 milioane tone, iar pentru sezonul 2022/23 prognozează că raportul producție/consum va înregistra un excedent de 5,5 milioane tone, cu un ritm de creștere mai mare al producției (+4,5% față de 2021/22) comparativ cu cel al consumului (unde este anticipată o creștere de numai 0,5% față de sezonul anterior), precum și un nivel al stocurilor cu 3,4% mai mare comparativ cu cel din sezonul trecut.

Majorările cotațiilor grâului, porumbului, zahărului și cărnii de porc au fost susținute de un cumul de factori, dintre care cei mai importanți au fost:

- majorarea prețurilor la energie, implicat a costurilor de producție și quasi-generalizarea inflației;
- conflictul militar ruso-ucrainean a creat dezechilibre pe piața internațională a materiilor prime și a îngrășămintelor agricole;
- prudența financiară din partea investitorilor.

Din cauza sporirii prețurilor inputurilor agricole, în următoarea perioadă, se întrevide o criză alimentară globală. De asemenea, condițiile meteorologice, care au întotdeauna un caracter imprevizibil, pot perturba semnificativ culturile agricole, iar în cazul efectivelor de animale, principala temere este legată de epidemiile specifice fiecărei categorii zootehnice.

Cu toate acestea, actualele date statistice referitoare la disponibilitățile mondiale, coroborate cu un calcul al mediei consumului din ultimii 10 ani, arată că în 2023 atât cantitățile de grâu, porumb și zahăr, cât și efectivele de porcine, sunt suficiente la nivel mondial pentru a acoperi necesarul de consum al populației globului.

Conflictul militar ruso-ucrainean a perturbat piețele mondiale ale materiilor prime agricole, deoarece disfuncționalitățile fluxurilor comerciale au creat incertitudini majore în rândul investitorilor participanți la tranzacțiile din cadrul principalelor burse agricole, ceea ce a determinat majorarea cotațiilor mărfurilor în anul 2022. Continuarea războiului și nesiguranța privind durata acestuia sunt factori importanți care țin sub presiune piața internațională a materiilor prime agricole și pe parcursul anului 2023. Posibila criză economică mondială este un alt factor important al dinamicii prețurilor produselor agricole, iar prognozele pe termen scurt și mediu indică menținerea nesiguranței pe piețele analizate în prezenta lucrarea de cercetare.

Referințe bibliografice

- ABARES. (2022). *Agricultural Commodities: September quarter 2022*. Australian Bureau of Agricultural and Resource Economics and Sciences. Canberra. CC BY 4.0. <https://doi.org/10.25814/zs85-g927>
- Dahl, E. (2022). *Wheat: September quarter 2022*. Australian Bureau of Agricultural and Resource Economics and Sciences. Accesat pe 15 octombrie 2022, la adresa: <http://rb.gy/p5zttf>.
- European Commission (2023). *Pigmeat statistics*. Agriculture and rural development. Market observatories. Meat. Accesat pe 15 ianuarie 2023, la adresa: <http://rb.gy/ezudti>
- European Commission. Directorate-General for Agriculture and Rural Development. (2022). *Sugar Market Situation*. Accesat pe 28 octombrie 2022, la adresa: <http://rb.gy/7n9t4r>
- Gaito, A., Malecha, L., & Trego, R. (2023). U.S. Sorghum Exports Fall Precipitously. *Grain: World Markets and Trade*. United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service. January 2023. Accesat pe 16.01.2023, la adresa: <http://rb.gy/jtloko>

- International Monetary Fund. (2022). *World Economic Outlook: Countering the Cost-of-Living Crisis*. Washington, DC. October. Accesat pe 15 septembrie 2022, la adresa: <http://rb.gy/zs776x>.
- Lee, T. (2023). China Total Meat Imports Forecast Higher in 2023. *Livestock and poultry: World Markets and Trade*. United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service. January 2023. Accesat pe 23.01.2023, la adresa: <http://rb.gy/zvii6>
- Marquez, J. (2022). Oil Prices and Exchange Rates: Measurement Matters. *Commodities*, 1(1), 50-64.
- Moore Research Center. (2020). MRC online. Retrieved from Center Research Moore, Inc. Accesat zilnic în perioada 1 ianuarie – 31 decembrie 2020, la adresa: www.mrci.com.
- Moore Research Center. (2021). MRC online. Retrieved from Center Research Moore, Inc. Accesat zilnic în perioada 1 ianuarie – 31 decembrie 2021, la adresa: www.mrci.com.
- Moore Research Center. (2022). MRC online. Retrieved from Center Research Moore, Inc. Accesat zilnic în perioada 1 ianuarie – 31 decembrie 2022, la adresa: www.mrci.com.
- OECD/FAO. (2022). *OECD-FAO Agricultural Outlook 2022-2031*. OECD Publishing, Paris. Accesat pe 30 octombrie 2022, la adresa: <https://doi.org/10.1787/f1b0b29c-en>.
- Pinho, C., & Maldonado, I. (2022). Commodity and Equity Markets: Volatility and Return Spillovers. *Commodities*, 1(1), 18-33.
- Polityuk, P. (2022). Ukraine's agriculture exports to double in next few months now ports open -minister. Reuters. Accesat pe 29 august 2022, la adresa: <http://rb.gy/yhlx6x>
- Rabobank. (2022). *Agri Commodity Markets Research September 2022: Winter Recess*. Accesat pe 20 octombrie 2022, la adresa <http://rb.gy/slsmsf>.
- Smales, L. A. (2022). Trading Behavior in Agricultural Commodity Futures around the 52-Week High. *Commodities*, 1(1), 3-17.
- The Food and Agriculture Organization (2022). *World Food and Agriculture – Statistical Yearbook 2022*. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc2211en>
- The Food and Agriculture Organization (2023). World Food Situation. FAO Food Price Index. Rome. Accesat pe 16 ianuarie 2023, la adresa: <http://rb.gy/etwfps>
- The London International Financial Futures and Options Exchange. (2022). *Brent Crude Futures*. Accesat zilnic, la adresa: <http://rb.gy/tneh9c>.
- United States Department of Agriculture [USDA]. (2022). Australia Sugar Exports Rebound. *Sugar: World Markets and Trade*. United States Department of Agriculture. Foreign Agricultural Services. Washington: Economics, Statistics and Market Information Systems. Accesat pe 15 octombrie 2022, la adresa: <http://rb.gy/crytvo>.
- World Bank Group. (2022a). *Commodity Markets Outlook: The Impact of the War in Ukraine on Commodity Markets*. April 2022. World Bank, Washington, DC. Accesat pe 25 octombrie 2022, la adresa: <http://rb.gy/xnind3>.

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Bălan, E., M., Zamșa, S. (2022). Implicațiile conflictului militar dintre Federația Rusă și Ucraina asupra pieței internaționale a materiilor prime agricole. *Revista de Economie Mondială*, Vol. 14 (No. 2), pp. 65-80
